

MOBILNA BIBLIOTEKA

MOBILNA BIBLIOTEKA

**pod redakcją
Mai Wojciechowskiej**

Warszawa 2021

Kornelia Choryńska
Katarzyna Michalska

„NAUKA DLA WSZYSTKICH”. ROLA BIBLIOTEK PEDAGOGICZNYCH I NAUKOWYCH W POLSCE – ZARYS ZAGADNIENIA

W artykule autorki, na podstawie zaprezentowanych działań lokalnych filii bibliotek, podjęły dyskusję na temat nowej roli bibliotek pedagogicznych i naukowych w Polsce. Wobec swoistego kryzysu tożsamości tych zasłużonych dla czytelnictwa w kraju instytucji, można dostrzec różne ścieżki ich rozwoju. Pytanie brzmi, czy w obecnych warunkach rolę bibliotek pedagogicznych i naukowych mogłaby być realizacja hasła „upowszechniania nauki dla każdego”?

Historia bibliotek sięga starożytności, kiedy przedstawiciele wyższych warstw społecznych zaczęli gromadzić i przechowywać materiały piśmienne, by służyły współczesnym i potomnym. W kolejnych epokach historycznych przy bibliotekach skupiały się środowiska uczonych tamtych czasów. W średniowieczu zaczęły powstawać pierwsze uniwersytety, a wraz z nimi ich księgozbiory, które dziś stanowią podstawy zbiorów najstarszych bibliotek uniwersyteckich i naukowych [16, s. 19–21]. Według danych GUS z 2016 r. w Polsce istnieje 938 bibliotek naukowych działających przy instytutach, ośrodkach badawczych, uczelniach i szkołach wyższych oraz 21 bibliotek ośrodków informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej, a także 12 bibliotek towarzystw naukowych [2, s. 21].

Zgodnie z zapisami *Ustawy o szkolnictwie wyższym* [23] podstawę systemu biblioteczno-informacyjnego uczelni stanowi biblioteka. Powinna być ona miejscem otwartym, które dostosowuje swoje usługi do potrzeb studentów i pracowników naukowych uczelni, w obrębie której działa, wspierając ich w pracy naukowej i dydaktycznej. W artykule 13 tejże ustawy do podstawowych zadań uczelni zaliczono „upowszechnianie i pomnażanie osiągnięć nauki, kultury narodowej i techniki, w tym poprzez gromadzenie i udostępnianie zbiorów bibliotecznych i informacyjnych”. Często zdarza się, że biblioteki akademickie są największymi placówkami bibliotecznymi w danym regionie, świadcząc swoje usługi również mieszkańcom lokalnej społeczności [18, s. 82; 26].

Do przeszłości należą już czasy, gdy w czytelnich bibliotek uczelnianych brakowało miejsca dla czytelników, a do wypożyczalni stało się w długich kolejkach. Obecnie wszystkie biblioteki naukowe zmagają się ze spadkiem liczby użytkowników, o czym świadczą dane statystyczne. „Według stanu w dniu 31 grudnia 2018 r. w uczelniach kształciło się 1 230,3 tys. osób, o 61,6 tys. mniej w stosunku do poprzedniego roku, w tym 73,3% w uczelniach publicznych. W roku akademickim 2017/18 dyplom ukończenia studiów otrzymało 327,7 tys. absolwentów, tj. o 15,4% mniej niż w 2017 r. W ciągu ostatnich 10 lat liczba studentów systematycznie zmniejszała się z 1 927,8 tys. osób w roku akademickim 2008/09 do 1 230,3 tys. w roku akademickim 2018/19. Największą liczbę absolwentów – 497,5 tys. osób – odnotowano w roku akademickim 2010/11. Od tego czasu obserwujemy spadek liczby absolwentów do 327,7 tys. osób w roku akademickim 2017/18” [19]. Za podstawową przyczynę tego stanu uznaje się niż demograficzny. Nie bez znaczenia dla czytelnictwa jest z kolei upowszechnianie się nowych mediów. W pierwszych latach XXI w. zanotowano ogólnopolską zapaść czytelnictwa. Analiza raportów Biblioteki Narodowej wykazuje największe spadki w latach 2004–2008. W kolejnych latach nastąpiła stabilizacja, ale tendencje spadkowe czytelnictwa nadal trwają [7, s. 11].

Od zawsze rolą bibliotek było gromadzenie i zabezpieczanie wszelkich wydawnictw oraz umożliwianie korzystania z nich przez zainteresowanych. Biblioteki naukowe, te mniejsze – istniejące przy różnego rodzaju instytutach i ośrodkach badawczych oraz te duże – działające przy uczelniach i uniwersytetach podzielone na oddziały czy filie, mają za zadanie wspieranie środowiska naukowego, badawczego, uczelnianego. Ponadto niekwestionowane pozostają działania bibliotek, również naukowych, w zakresie dbałości o dziedzictwo kulturowe, konserwację i cyfryzację jego materialnych zasobów oraz zadania popularyzacji kultury i upowszechniania wiedzy.

Prognozowane od początku lat dziewięćdziesiątych XX w. ograniczenie roli i funkcji bibliotek naukowych, pomimo spadku wypożyczeń książek drukowanych, nie sprawdziło się. Ogólnodostępny Internet, który miał być wrogiem, stał się wartościowym sprzymierzeńcem. Elektroniczne zintegrowane systemy biblioteczne zmieniły tylko dawny analogowy sposób gromadzenia, opracowania, przeszukiwania i udostępniania na nowoczesny, szeroko dostępny za pomocą sieci internetowych [9, s. 202].

Powszechne wykorzystywanie zasobów Internetu, w tym wyszukiwarek internetowych i wszelkiego rodzaju baz danych, wcale nie osłabiło roli bibliotek i bibliotekarzy, jako dostarczcycieli istotnej i co ważniejsze, zweryfikowanej wiedzy. Powstała nowa profesja – infobroker lub broker informacji, która idealnie wpisuje się w dotychczasowe zadania bibliotekarzy czy bibliotekarzy dziedzinowych, zajmujących się udostępnianiem zbiorów [17]. Zlecenia na wyszukanie, ocenę i analizę różnego

typu informacji stały się w bibliotekach naukowych codziennością. Tym bardziej, że firmom infobrokerskim trzeba za czynności te płacić, a w bibliotekach należy to do obowiązków pracowników oddziałów informacji naukowej.

Jeśli chodzi o biblioteki pedagogiczne, to już pod koniec XIX w. i na początku XX w. w bibliotekach szkolnych tworzone były dwa odrębne księgozbiory – dla uczniów i dla nauczycieli [14, s. 378–380]. Właśnie ten księgozbiór wydzielony dla nauczycieli uznawany jest za początek bibliotek pedagogicznych w Polsce. Samodzielne biblioteki pedagogiczne zaczęły powstawać dopiero po pierwszej wojnie światowej – w 1921 r. w Toruniu, w 1922 r. w Krakowie, w 1925 r. w Poznaniu i Łodzi, w 1927 r. w Lublinie oraz w 1928 r. w Katowicach. Podczas drugiej wojny światowej biblioteki pedagogiczne zawiesiły swoją działalność. Po wojnie odbudowywano centralne biblioteki pedagogiczne w miastach wojewódzkich. W latach pięćdziesiątych XX w. powstawały biblioteki pedagogiczne wojewódzkie i powiatowe. W roku 1955 działało w Polsce 285 bibliotek pedagogicznych. W kolejnych latach ich liczba wzrastała (w 1961 r. było ich 346, w 1975 r. 359, a w 1989 r. 365). Jednak od 1989 r. liczba bibliotek pedagogicznych w Polsce zaczęła spadać (w 1993 r. było ich 353, w 1997 r. 349, a w 2018 r. już tylko 258) [8, s. 4]. Jak widać sytuacja bibliotek pedagogicznych w Polsce, na przestrzeni ostatnich 65 lat, nie jest stabilna. Od 1955 do 1989 r. ich liczba wzrosła o 80, w latach dziewięćdziesiątych utrzymywała się mniej więcej na stałym poziomie, natomiast od roku 2000 do 2018 zmniejszyła się o 92. Najwięcej bibliotek pedagogicznych jest obecnie w województwach: wielkopolskim i mazowieckim – 32, śląskim – 27 i dolnośląskim – 25. Natomiast najmniej tych placówek występuje w województwach: kujawsko-pomorskim i lubuskim – 3, podlaskim – 4, opolskim – 5 oraz w zachodniopomorskim – 7 [27, s. 41].

Do głównych zadań bibliotek pedagogicznych na samym początku ich funkcjonowania należało gromadzenie specjalistycznej literatury niezbędnej nauczycielom do pracy dydaktycznej i samodoskonalenia. Jednak zmiany w systemie szkolnictwa, jakie miały miejsce w latach dziewięćdziesiątych, oraz postępująca od początku XXI w. informatyzacja, której efektem jest wykształcenie się społeczeństwa informacyjnego [15, s. 904–908], spowodowały, że biblioteki pedagogiczne zmieniły profil swojej działalności. Z miejsc, które gromadzą księgozbiór naukowy, stały się ośrodkami wspierającymi szkoły oraz proces kształcenia i doskonalenia nauczycieli [25, s. 2].

Biblioteki pedagogiczne w Polsce działają na podstawie: *Ustawy o systemie oświaty* [22], *karty nauczyciela* [20], *Ustawy o bibliotekach* [21] oraz *Rozporządzenia w sprawie bibliotek pedagogicznych* [13]. Organem prowadzącym dla biblioteki jest Samorząd Województwa, a nadzór pedagogiczny nad biblioteką sprawuje Kurator Oświaty. Instytucje te prowadzą działalność służącą potrzebom oświaty i wychowania

[21]. Celem działania bibliotek pedagogicznych jest wspieranie procesu kształcenia i doskonalenia nauczycieli, a także wspieranie działalności szkół, placówek oświatowo-wychowawczych, placówek kształcenia ustawicznego, placówek artystycznych, poradni psychologiczno-pedagogicznych, młodzieżowych ośrodków wychowawczych, innych placówek oświatowych oraz zakładów kształcenia nauczycieli i placówek doskonalenia nauczycieli.

Biblioteki pedagogiczne gromadzą, opracowują, chronią, przechowują i udostępniają materiały biblioteczne: literaturę z zakresu pedagogiki i nauk pokrewnych, publikacje naukowe i popularnonaukowe z różnych dziedzin wiedzy, literaturę piękną, piśmiennictwo z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, programy nauczania i programy wychowania przedszkolnego, materiały informacyjne o kierunkach realizacji polityki oświatowej państwa, materiały stanowiące wsparcie szkół i placówek w realizacji ich zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych, materiały dotyczące problematyki związanej z udzielaniem dzieciom, młodzieży oraz rodzicom i nauczycielom pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Ponadto biblioteki pedagogiczne organizują i prowadzą wspomaganie szkół i placówek w realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych oraz wspomaganie bibliotek szkolnych. Realizują działalność informacyjną i bibliograficzną, inspirują i promują edukację czytelniczną i medialną, a także organizują i prowadzą działalność edukacyjną i kulturalną [13].

Biblioteki pedagogiczne, choć obecne od lat w polskim systemie bibliotecznym, w skali światowej stanowią nietypowe i wyjątkowe rozwiązanie. W żadnym z państw nie stworzono instytucji odpowiedzialnej za udostępnianie specjalistycznej literatury z dziedzin nauk pedagogicznych czy społecznych [1, s. 4]. W Polsce od samego początku istnienia bibliotek pedagogicznych służyły one nauczycielom, pedagogom i psychologom. Ich podstawowa działalność skupiała się na wspomaganiu w procesie kształcenia i doskonalenia zawodowego pracowników szkół, placówek opiekuńczo-wychowawczych i poradni psychologiczno-pedagogicznych. W ciągu ostatnich lat dostrzegalna jest zmiana charakteru bibliotek pedagogicznych. Mimo pełnienia swojej funkcji instytucje te zaczęły dotykać kryzys, który do pewnego stopnia powiązany jest z szerszymi przemianami w czytelnictwie. Z jednej strony bowiem samorządy lokalne inwestują w miejskie biblioteki publiczne, z drugiej – funkcjonują potężne biblioteki uniwersyteckie. Finansowane z budżetów regionalnych biblioteki pedagogiczne często są pozostawione bez adekwatnych do ich potrzeb środków. W związku z powyższym biblioteki pedagogiczne podejmują różnego typu działania mające na celu przyciągnięcie uwagi odbiorców i znalezienie swojego miejsca w systemie bibliotecznym w Polsce. Niekorzystną tendencją jest łączenie tych placówek

z ośrodkami doskonalenia nauczycieli. Działania takie prowadzą do degradacji ich roli. Z przeprowadzonych badań wynika, że takie przekształcenia mają niekorzystne znaczenie dla czytelnika – zmienia się profil gromadzonych zbiorów, a czytelnikom trudniej zdobyć i korzystać z książek naukowych [24, s. 92].

Biblioteki pedagogiczne zawsze upowszechniały wiedzę, naukę i czytelnictwo. Kiedyś forma, którą oferowały była raczej bierna, opierała się głównie na gromadzeniu i udostępnianiu, obecnie zmieniła się w czynną działalność, zachęcającą do korzystania z różnych sposobów zdobywania wiedzy. Publiczna Biblioteka Pedagogiczna w Poznaniu Filia w Swarzędzu jest przykładem biblioteki, która, podobnie jak inne biblioteki pedagogiczne w województwie wielkopolskim, w ciągu ostatnich dziesięciu lat rozszerzyła swoją działalność w celu upowszechniania nauki, wiedzy i czytelnictwa. Stawiając za priorytet naukę, regularnie organizuje konferencje, seminaria i warsztaty dla nauczycieli, które prowadzone są przez pracowników naukowych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polskiej Akademii Nauk oraz specjalistów z Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Swarzędzu. Dotyczą one ważnych tematów pedagogicznych i problemów szkolnych, wprowadzają w nowe zagadnienia z zakresu pedagogiki i psychologii. Służą wyposażeniu nauczycieli w wiedzę i umiejętności niezbędne w efektywnej pracy z uczniem, wzbogacają warsztat pracy nauczyciela. Ponadto Biblioteka Pedagogiczna w Swarzędzu, jak większość bibliotek pedagogicznych w Polsce, organizuje spotkania sieci współpracy i samokształcenia nauczycieli, których głównym celem jest aktualizacja wiedzy, doskonalenie warsztatu pracy, wspieranie nowatorskich inicjatyw, samokształcenie i samodoskonalenie [4; 5; 6].

Poza opisanymi formami wspomagania nauczycieli Biblioteka Pedagogiczna w Swarzędzu, odnosząc się do drugiego priorytetu, jakim jest upowszechnianie wiedzy, zakłada w szkołach na terenie gminy Swarzędz i gmin ościennych punkty biblioteczne ze swoimi zbiorami. W ten sposób biblioteki szkolne mogą wzbogacić swoją ofertę dla nauczycieli i pomóc im w procesie samokształcenia i doskonalenia. Natomiast kolejny priorytet, którym jest upowszechnianie czytelnictwa, biblioteka realizuje organizując zajęcia edukacyjno-czytelnicze dla uczniów szkół oraz dzieci z przedszkoli. Zajęcia te prowadzone są w celu kształtowania nawyków czytelniczych, rozbudzania zainteresowań czytelniczych i artystycznych, promowania wychowania przez sztukę, wspomagania rozwoju emocjonalnego i moralnego dzieci [3].

Poza opisanymi praktykami, mającymi na celu upowszechnianie nauki, wiedzy i czytelnictwa, Biblioteka Pedagogiczna w Swarzędzu prowadzi wiele innych działań służących czytelnikom (np. warsztaty komputerowe), nauczycielom (np. prelekcje wygłaszane podczas zebrań z rodzicami w szkołach i przedszkolach) czy społeczności

lokalnej (np. wystawy prac i spotkania autorskie lokalnych artystów). Dodatkowo musi podejmować się innych, stawianych jej zadań, którym często ze względów lokalowych, prawnych, personalnych nie jest łatwo sprostać (np. organizowanie zajęć dla uczniów podczas ferii zimowych i wakacji letnich). Bibliotekarze muszą również dbać o wizerunek instytucji, odrzucając innowacyjne pomysły, które mogłyby zaburzyć charakter biblioteki (np. utworzenie w bibliotece pedagogicznej kina).

Wobec swoistego kryzysu tożsamości tych zasłużonych dla czytelnictwa instytucji, można dostrzec różne ścieżki ich rozwoju. Jedną z nich jest skupienie się na specyficznym typie literatury naukowej, ale o szerokim spektrum i łatwym dostępie, zwłaszcza poza dużymi ośrodkami miejskimi. Potencjał bibliotek pedagogicznych zawiera się w dużej mierze w ich rozbudowanej sieci filii i obecności w mniejszych miejscowościach, gdzie użytkownik jest pozostawiony z dala od dostępu do bibliotek uniwersyteckich. Nową rolą bibliotek pedagogicznych mogłaby być zatem realizacja hasła „upowszechniania nauki dla każdego”. Hasło to w kontekście użytkowników bibliotek pedagogicznych dotyczy upowszechniania nauki, czyli oferowania literatury naukowej nauczycielom, studentom i pracownikom naukowym. To właśnie te grupy czytelników stanowią zdecydowaną większość użytkowników tego typu bibliotek, więc zaspokajanie ich potrzeb czytelniczych i naukowych powinno stanowić najwyższy priorytet. Ogromną zaletą w tej kwestii jest struktura wielu bibliotek pedagogicznych w Polsce, która opiera się na głównej jednostce macierzystej i szeregu filii w powiatach. Taki układ umożliwia łatwiejsze i szybsze dotarcie do literatury naukowej oraz znacznie zwiększa zasięg oddziaływania książki. Dzięki zlokalizowaniu bibliotek pedagogicznych w największych miastach wojewódzkich oraz rozmieszczeniu ich filii w powiatach, uzyskany jest efekt równego i swobodnego dostępu do naukowej i specjalistycznej literatury w całym województwie. Jest to szczególnie istotne, jeśli chodzi o wyrównanie szans mieszkańców małych miejscowości. Na takich obszarach nauczyciele muszą zmagać się z brakiem dostępu do bibliotek naukowych oraz słabym wyposażeniem bibliotek publicznych w literaturę naukową. Ponadto w małych miejscowościach biblioteki pedagogiczne stanowią silne wsparcie dla studentów, którzy często na uczelniach nie mogą zdobyć potrzebnej literatury. Natomiast dla pracowników naukowych filie bibliotek pedagogicznych w powiatach stanowią doskonałe miejsce pozyskania literatury naukowej i dostępu do specjalistycznych czasopism poza wydziałem.

Biblioteki pedagogiczne posiadają cenne księgozbiory o charakterze naukowym i popularnonaukowym, zwłaszcza w miastach powiatowych, czyli w ośrodkach pozabawionych bibliotek naukowych. Bardzo często biblioteka pedagogiczna jest jedyną instytucją w powiecie, która umożliwia korzystanie z książek naukowych poza uczel-

niami, a ponieważ ponad połowę czytelników bibliotek pedagogicznych stanowią studenci, na gruncie powiatu placówki te pełnią rolę bibliotek naukowych [24, s. 91].

Działalność bibliotek, w tym bibliotek naukowych, podporządkowana jest zaspokajaniu potrzeb użytkowników indywidualnych, a także społeczności lokalnej. Filia Biblioteki Głównej i Centrum Informacji Naukowej Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu postanowiła odpowiedzieć na zapotrzebowanie lokalnych społeczności. Do pracowników jednostki zwrócono się bowiem z prośbą o przygotowanie ofert dla juniorów i seniorów. Pomysł ten wynika z faktu, że Filia działa przy Wydziale Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu Uniwersytetu Przyrodniczego, a pracujący w niej bibliotekarze, to bibliotekarze dziedziczeni – absolwenci Wydziału po studiach podyplomowych z bibliotekoznawstwa. Z propozycją współpracy wystąpiło Studenckie Koło Naukowe Gerontologów „Przeciw samotności” działające przy wydziale studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Oferta skierowana jest dla członków Klubu Seniora „Wierzbak” oraz Dziennego Domu Pomocy Społecznej „Słoneczna Przysiań”, z którymi współpracuje Koło Studenckie. Korzystając ze swojej wiedzy i umiejętności, oraz z sąsiedztwa Ogrodu Botanicznego i przywydziałowej kolekcji roślin, bibliotekarze Filii przygotowali „Dydaktyczne spacerunki z książką”. Odbywają się one cyklicznie wiosną i wczesną jesienią od 2014 r. Podobne spotkania z książką i przyrodą odbyły się z uczniami klas 1–3 Szkoły Podstawowej nr 1 w Poznaniu. Ponadto uczniowie Zespołu Szkół Specjalnych im. Jana Brzechwy w Poznaniu w latach 2014–2016 odbywali w Filii praktyki w ramach zajęć mających na celu przybliżanie tajemnic różnych zawodów.

Tego rodzaju działalność biblioteki naukowej może wzbudzić zaskoczenie wśród osób przyzwyczajonych do tradycyjnego wizerunku i roli bibliotek uniwersyteckich. Jednak zmiany zachodzące w funkcjonowaniu bibliotek nie mogą być postrzegane w oderwaniu od zachodzących przemian społecznych. Instytucje te są bowiem połączone z rozwojem całego systemu wiedzy i komunikacji [11, s. 20]. Dlatego kontakt z czytelnikiem spoza kręgu uczelnianego, zachęcenie go do zgłębienia wiedzy popularnonaukowej, poprzez korzystanie z zasobów placówki nie może być czymś niepoprawnym.

Zainspirowani tymi spotkaniami niektórzy uczestnicy zapisali się na wykłady Uniwersytetu III Wieku, a dzieci szkolne być może wybiorą kiedyś studia przyrodnicze. Jeżeli takie działania, choć w niewielkim stopniu, zachęcą odbiorców do zgłębienia poruszanych zagadnień, to powinny być kontynuowane. Nauka jest przecież dla każdego i powinna być dostępna niezależnie od wieku. Zgodnie z maksymą, że „Człowiek uczy się przez całe życie”, dążenie do tego, aby nauka, poznawanie nowego, wpoilo się w całe życie człowieka, musi sprawić, że proces uczenia się nie może ograni-

czać się wyłącznie do szkoły. Dzieci i młodzież powinny wyjść poza utarte szkolne ścieżki i mieć świadomość, że każda okazja powinna być pretekstem do uczenia się i rozwijania talentów oraz zdobywania wiadomości czy kompetencji. Aktywna nauka stanowi jeden z filarów koncepcji aktywnego starzenia się. Pełni w nim cztery funkcje: właściwą – polegającą na stałym aktualizowaniu i uzupełnianiu wiedzy oraz umiejętności osób dorosłych; zastępczą – czyli przekazywanie dorosłym takich wiadomości i rozwój takich umiejętności, których nie zdobyli w czasie nauczania szkolnego; społeczną – polegającą na integracji i psychoterapeutyczną – związaną z podnoszeniem poczucia własnej wartości [12, s. 130].

Zarządzający uczelniami nie zawsze potrafią docenić kapitał, jakim są kompetencje bibliotekarzy. Uwagę władz uczelni i uczelnianych komisji ds. kształcenia kieruje na ofertę bibliotek zbliżająca się akredytacja. Potencjał ten zauważa się i wykorzystuje najczęściej do prowadzenia bibliometrii, uzupełniania uczelnianego repozytorium czy obsługi systemu POL-on oraz innych prac wymagających systematyczności, skrupulatności i poprawnego katalogowania. Niejednokrotnie, co opisano na przykładzie pracowników Filii Biblioteki Głównej i Centrum Informacji Naukowej Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, bibliotekarze posiadają talenty dydaktyczne i organizacyjne. Potrafią i lubią dzielić się swoją wiedzą i umiejętnościami. O tej wiedzy i umiejętnościach bardzo łatwo zapomina się, kiedy przychodzi czas cięcia kosztów i redukcji etatów. Nie wiadomo dlaczego pokutuje wciąż krzywdzące twierdzenie, że biblioteka jest miejscem zbędnym i kosztotwórczym [10, s. 97–98].

Biblioteka naukowa, mimo powagi przynależności do uczelni i innych placówek badawczych, może i powinna być przyjaznym miejscem dla szerokiego grona użytkowników. Podstawowymi klientami są oczywiście studenci i kadra dydaktyczna, ale budująca i dbająca o swoją markę biblioteka powinna łączyć zadania typowo biblioteczne na rzecz macierzystej uczelni z tymi na rzecz szerszego środowiska lokalnego, czego przykładem są oddolne działania pracowników Filii Biblioteki Głównej UPP.

Autorki artykułu wskazały możliwość przekierowania aktywności bibliotek pedagogicznych oraz bibliotek naukowych na inny tryb funkcjonowania. Ten inny zakres działań określają mianem nowej roli bibliotek, które pokonując szereg problemów, dostosowują się do wymagań czytelników. Jak zostało to w tekście zaprezentowane, nowa rola placówek bibliotecznych polegać ma przede wszystkim na czerpaniu z zasobu wiedzy naukowej i szerszemu, niż do tej pory, upowszechnianiu jej. „Wiedza dla każdego”, czy też może „nauka dla każdego”, jako hasło coraz wyraźniej jawiące się w tle działań bibliotek, realizowane jest na różnych płaszczyznach. Z jednej strony mamy płaszczyznę geograficzną, gdyż dzięki rozwiniętej siatce bibliotek pedagogicznych w mniejszych skupiskach ludzkich, wiedza naukowa może dotrzeć do osób, których

dostęp do zbiorów jest ograniczony przestrzennie. Z drugiej strony natomiast mowa o horyzontalnym otwarciu się bibliotek naukowych, które, używając rynkowego języka, walczą o nowego klienta, udostępniając swoje zbiory szerszemu gronu odbiorców. Oczywiście efekt swoistej egalitaryzacji nauki wymaga wielu działań i aktywności ze strony tych instytucji. Organizowanie różnego typu warsztatów, spotkań, wykorzystywanie nowych mediów jako kanałów dotarcia do odbiorców, stanowi ogrom dodatkowych obowiązków spadających na barki bibliotekarzy, gdyż wraz z nową rolą bibliotek pedagogicznych i naukowych, należy mówić też o nowej roli bibliotekarzy z tych instytucji. Nowa rola bibliotekarzy z bibliotek pedagogicznych i naukowych to wcale nie bycie brokerem informacji, ale coś znacznie ważniejszego, a mianowicie bycie swoistym promotorem wiedzy i nauki. Co więcej, z powodu niedoceniań jednostek filialnych bibliotek pedagogicznych, cierpiących na chroniczne niedofinansowanie, bibliotekarze z tych placówek stają się na dodatek mecenasami nauki, gdyż niejednokrotnie zmuszeni są oni wspomagać ją prywatnymi środkami, choćby przy organizacji lokalnych spotkań. A wszystko to dzieje się w sytuacji zwiększających się wymagań ze strony jednostek prowadzących, niekoniecznie skupiających się na wsparciu formującej się nowej roli podległych im bibliotek. Przemiana, która następuje, dzieje się bowiem w sposób nieskoordynowany, a za jej dynamiką stoją sami bibliotekarze. Widzą oni bowiem potrzebę szerszego zaangażowania się w życie społeczności lokalnych, by móc dotrzeć z wartościowymi zasobami do czytelników. Towarzyszy temu wiele trudności, w tym głównie natury administracyjno-finansowej. Stąd też hasło „nauka dla wszystkich” realizowane jest dzięki zaangażowanym bibliotekarzom, dostrzegającym potrzebę wejścia w nową rolę pomimo ograniczonego wsparcia ze strony organów prowadzących. Niewątpliwie wszystko to udowadnia, że jednym z cenniejszych zasobów bibliotek są jej użytkownicy i znajdujący się blisko nich bibliotekarze.

Bibliografia

1. Budyńska Barbara (red.): *Libraries in Poland*. Warszawa: Polish Librarians' Association, 2017. ISBN 978-83-7009-653-3.
2. Budyńska Barbara, Jezierska Małgorzata (oprac.): *Biblioteki w Polsce w 2016 r.* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.bn.org.pl/download/document/1518520996.pdf>. Stan z dnia 25.06.2020.
3. Choryńska Kornelia: *Ferie z książką w Gruszczyźnie*. „Prosto z Ratusza”. 2018, nr 3, s. 25. ISSN 1732-2480.
4. Choryńska Kornelia: *Kompetencje wychowawcze nauczyciela*. „Prosto z Ratusza”. 2018, nr 4, s. 25. ISSN 1732-2480.

5. Choryńska Kornelia: *Mediacja w pracy nauczyciela*. „Informator Swarzędzki”. 2019, nr 1, s. 14. ISSN 1641-036X.
6. Choryńska Kornelia: *O rysunkach dzieci na spotkaniu nauczycieli*. „Prosto z Ratusza”. 2020, nr 1, s. 25. ISSN 1732-2480.
7. Czacharowska Sylwia: *Czytanie – tradycja a współczesność*. W: Bukowczan Wanda, Janik Beata (red): *Czytelnictwo – nowa jakość*. Kraków: Księgarnia Akademicka, 2017. s. 11–19. ISBN 978-83-7638-846-5.
8. Krawczuk Anna: *Biblioteki pedagogiczne i ich zasoby w kontekście nowych badań* [Dokument elektroniczny]. Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji, 2014. Tryb dostępu: https://www.doskonaleniewsieci.pl/Upload/Artykuly/6_6/krawczuka_biblioteki_i_ich_zasoby.pdf. Stan z dnia 10.09.2020.
9. Olszewska Hanna: *Biblioteka bez użytkowników! Czyli co to znaczy w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu*. W: Brzezińska-Stec Halina, Żochowska Jolanta (red.): *Biblioteka bez użytkowników...? Diagnoza problemu. V Ogólnopolska Konferencja Naukowa, 14–16 września, Supraśl*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2015, s. 201–209. ISBN 978-83-7431-484-8.
10. Perzyńska Violetta: *Biblioteka w dobie komercjalizacji wiedzy czyli nowe formy aktywizacji bibliotekarzy i użytkowników biblioteki akademickiej*. W: Brzezińska-Stec Halina, Żochowska Jolanta (red.): *Biblioteka bez użytkowników...? Diagnoza problemu. V Ogólnopolska Konferencja Naukowa, 14–16 września, Supraśl*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2015, s. 95–108. ISBN 978-83-7431-484-8.
11. Piotrowicz Grażyna: *Biblioteki naukowe wobec kulturowych i cywilizacyjnych potrzeb społeczeństwa*. W: Ganińska Halina (red.): *Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji. Działania i codzienność*. T. 1. Poznań: Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej, 2005, s. 19–29. ISBN 83-910677-2-6.
12. Richert-Kaźmierska Anita, Forkiewicz Marcin: *Kształcenie osób starszych w koncepcji aktywnego starzenia się*. „Studia Ekonomiczne”. 2013, nr 131, s. 127–139. ISSN 2083-8611.
13. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych z dnia 28 lutego 2013 r.* Dz. U. 2013, poz. 369.
14. Różycka Ewa (red.). *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*. T. 1. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak, 2003. ISBN 83-89501-24-4.
15. Różycka Ewa (red.): *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*. T. 5. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak, 2006. ISBN 83-89501-63-5.
16. Sadowska Jadwiga, Zimnoch Katarzyna: *Biblioteki i ich użytkownicy – od elitarności do powszechności*. W: Brzezińska-Stec Halina, Żochowska Jolanta (red.): *Biblioteka bez użytkowników...? Diagnoza problemu. V Ogólnopolska Konferencja Naukowa, 14–16*

września, *Supraśl*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2015, s. 17–36. ISBN 978-83-7431-484-8.

17. Szczepańska Barbara: *Broker informacji – zawód z przeszłością czy zawód z przyszłości?* „Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy” [Dokument elektroniczny]. 2002, nr 11. Tryb dostępu: <http://www.ebib.pl/2002/40/szczepanska.php>. Stan z dnia 25.05.2020.
18. Szewczyk-Kłós Danuta, Wierzbička-Próchniak Dorota: *Biblioteka akademicka wobec nowych zadań – potrzeby i preferencje czytelników*. W: Brzezińska-Stec Halina, Żochowska Jolanta (red.): *Biblioteka bez użytkowników...? Diagnoza problemu. V Ogólnopolska Konferencja Naukowa, 14–16 września, Supraśl*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2015, s. 81–94. ISBN 978-83-7431-484-8.
19. *Szkolnictwo wyższe w roku akademickim 2018/2019 (wyniki wstępne)* [Dokument elektroniczny]. 2019. Tryb dostępu: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-w-roku-akademickim-20182019-wyniki-wstepne,8,6.html>. Stan z dnia 25.05.2020.
20. Ustawa Karta Nauczyciela z dnia 26 stycznia 1982 r. Dz. U. 2006, Nr 97, poz. 674.
21. *Ustawa o bibliotekach z dnia 27 czerwca 1997 r.* Dz. U. 1997, Nr 85, poz. 539 wraz z późniejszymi zmianami.
22. *Ustawa o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 r.* Dz. U. 2004, Nr 256, poz. 2572.
23. *Ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym z dnia 27 lipca 2005 r.* Dz. U. 2005, Nr 164, poz. 1365.
24. Walczak Krzysztof: *Biblioteka Pedagogiczna i jej rola w przestrzeni regionalnej i lokalnej*. W: Fludy-Krokos Agnieszka, Dudek Wanda, Piotrowska Anna (red. nauk.): *Miejsce Biblioteki Pedagogicznej w zmieniającej się przestrzeni edukacji i informacji*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2014, s. 89–93. ISBN 978-83-7271-868-5.
25. Walska-Golowska Anna: *Zarys współczesnej działalności bibliotek pedagogicznych na przykładzie Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Krakowie*. „Elektroniczne Czasopismo Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie”. 2018, nr 13, s. 1–8. ISSN 2299-565X.
26. Wojciechowska Maja: *Budowanie kapitału społecznego przez biblioteki akademickie*. W: Jazdon Krystyna (red.): *Biblioteka naukowa: czy jeszcze naukowa*. Poznań: Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu, 2018, s. 179–190. ISBN 978-83-60961-16-2.
27. Żyra Małgorzata (red.): *Kultura w 2018 r.* Warszawa, Kraków: Główny Urząd Statystyczny, 2019. ISSN 1506-4360.